

DİL MEDENİYET İLİŞKİSİ VE ARAPÇA ETKİSİ AÇISINDAN TÜRKÇE

Dr. Öğr. Üyesi Kürşat EFE*

Öz

Bir göstergeler sistemi olan dildeki kelimeler anlamlarını temsil ettikleri nesnelere almazlar. Aksine bu nesnelere ve kelimelerin aralarındaki ilişkilerden alırlar. Dil ile dünya arasında bir paralellik ya da koşutluk ilişkisi bulunmaktadır. Wittgenstein'in dediği gibi "Dilimin sınırları dünyanın sınırlarıdır." İnsanoğlu doğduğu zaman çevresinde hazır bulunduğu ana dilinin söz varlığıyla, kavramlarıyla ve dil bilgisi kurallarıyla düşünür ve dünyayı bu şekilde algılar. Kişi, ait olduğu toplumun diliyle dünyayı algılamaya devam eder. Kültür bir millete ait maddi manevi birikimlerin tamamıdır. Medeniyet ise bütün insanlığa ait ortak değerlerdir. Birbirine yakın kültürler elde ettikleri ortak kazanımlarla medeniyeti oluştururlar. Farklı kültürler çatışırken yakın kültürler daha büyük etkileşim alanı içerisine girebilirler. Bu etkileşim alanı içerisinde de kültürler arasında da görünen veya görünmeyen bir mücadele bulunmaktadır. Bu durum da doğal olarak dilde varlığını göstermektedir. Arap dilinin İslam medeniyetinin kurucu ve taşıyıcı durumda olduğuna inanılmamasından dolayı Türk dili üzerinde asırlık baskın etkisi söz konusudur. Medeni yaşam tarzına ait birçok Arapça kavram veya kelimenin Türkçe karşılıklarının etkileşim öncesinde yer aldığı bilinmektedir. Bu kelime ve kavramlar zamanla ya unutulmuş ya da Türkçenin ağızlarında kalarak ölçünlü dile geçememiştir. Türkçe, medeniyet dili olarak varlığını ispatlayan eski kelimelere sahip olduğu gibi kendi türetme yeteneğiyle de bu güce sahiptir.

Anahtar kelimeler: Dil, Medeniyet, Türkçe, Arapça, Kavram Alanı.

Turkish In Terms Of Language Civilization And Arabic Effect Abstract

A system of signs does not derive the meaning of words in a language from the objects they represent. Rather, they derive from the relationships between these objects and words. There is a parallel or parallel relationship between language and the world. As Wittgenstein said "The limits of my language are the limits of my world." When human beings are born, they think with the

* Amasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
kursatefece@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1168-0710.

vocabulary of their mother tongue, with their concepts and grammar rules and perceive the world in this way. The person continues to perceive the world with the language of the society to which he belongs. Culture is all of the material and spiritual accumulations of a nation. Civilization is the common values of all humanity. Cultures that are close to each other create civilization with the common gains they have achieved. While different cultures clash, close cultures can enter into a greater area of interaction. Within this area of interaction, there is an apparent or invisible struggle between cultures. This situation naturally shows its presence in the language. Since the Arabic language is the founder and carrier of the Islamic civilization, it has a centuries-old dominant effect on the Turkish language. It is known that the Turkish equivalents of many Arabic concepts or words belonging to the marital lifestyle take place before the interaction. These words and concepts were either forgotten over time or they remained in Turkish dialects and accents and prevented them from passing to the standard language. Turkish has this power with its own derivation ability as well as having old words that prove its existence as the language of civilization.

Keywords: *Language, Civilization, Turkish, Arabic, Conceptual Field.*

1. Giriş

Dil düşüncenin ifadesidir. Düşünce ve yaşam tarzı dille ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda dil de düşünceyi şekillendirmektedir. Dil gibi kültür de insana ait bir özelliktir. Bir milletin yüzyıllar boyunca elde ettiği bütün deneyimler diline yansımaktadır. Yeme içmeden giyim kuşama, gelenekten dine, tarihten edebiyata, her şey dil ile şekillenir. Bütün bu şekillenmeler belirli kodlar dâhilinde gelecek kuşaklara aktarılır. Dil, bu durumda kültürün taşıyıcılığı görevini üstlenmektedir. Kültür, dilin somut bulmuş hâlidir. Milletlerin bütün bu kültür öğeleri ortak davranış modelleri ya da araç gereçler ortaya çıkarak medeniyeti (uygarlığı) oluşturur. Medeniyet ise kültürlerin birleşiminden, ortak değerlerinden çıkmaktadır. Arapça *müdün* köküne dayalı “*şehirli*” anlamına gelen *medine/medeni* kelimesinden türetilen ‘*medeniyet*’ kelimesi karşılığında kullanılan/türetilen ‘*uygarlık*’ için Güncel Türkçe Sözlük’te “*Uygar olma durumu, medeniyet, medenilik.*” ve “*Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü, medeniyet.*”¹ şeklinde açıklamalar sunulmuştur. “*Uygarlık*” Cumhuriyet devrinde türetilmiş ve “*medeniyet*” kelimesine göre az sıklıkta kullanılan bir kelimedir. Kubbealtı Lügatinde ise sadece “*medeniyet*” olarak karşılığı verilmiş, “*medeniyet*” kelimesinin de tanımı “*Bir millet ve toplumun maddî, manevi varlığına ait üstün niteliklerden, değerlerden, fikir ve sanat hayatındaki çalışmalardan, ilim, teknik, sanayi, ticaret vb. sahalarındaki nimetlerden yararlanarak ulaştığı bolluk, rahatlık ve güvenlik içindeki hayat tarzı, yaşama biçimi, medenilik, uygarlık.*”² olarak verilmiştir.

Medeniyet kelimesi, Batı dillerindeki *civilisation* terimine karşılık olarak 19. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. “*Batı literatüründe medeniyet kavra-*

¹ Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 01/11/2020.

² *Kubbealtı Lügati*, <http://lugatim.com/>, Erişim Tarihi: 01/11/2020.

minun karşılığı XVIII. yy.ın ortalarından itibaren (ilk defa Fransa'da 1757'de M. Mirebeau tarafından ve daha sonra da İngilizcede) kullanılan kelime 'civilisation'dur. Almanya'da ise aynı anlamı ifade etmek üzere daha çok kültür terimi kullanılmıştır.³ "Bayındırlık, mâmurluk. Medeniyet, ilerleme."⁴ anlamlarına gelen 'umran' kelimesi de kullanılmıştır. Cemil Meriç bu kelimeyi kullanmayı tercih etmiştir. Aynı zamanda *hadare/hadaret* (medeniyet) kelimeleri de Arapçada kullanılan kelimelerdendir. "Bayındırlık, bayındırlaşma, İlerleme, refah, mutluluk" anlamlarına gelen 'umran' kelimesi; 'imar' (Bir yeri bayındır duruma getirme işi.), 'imaret' (imar işleri, bayındırlık), 'mamure' (yer, şehir, imar edilmiş; gelişip güzelleşmiş, bayındır duruma gelmiş, şenlikli.) anlamlarındaki kelimeleriyle kök ve anlam olarak ilişkilidir. İnsanoğlunun kuşaktan kuşağa aktardığı maddi ve manevi bütün öğelerin tamamını ifade eden 'medeniyet', şehirleşmenin olduğu, ekonomik ve sosyal durumun geliştiği kültürlerin toplamından oluşmaktadır. Medeniyet ile kültür birbirinin karşıtı değil tamamlayıcısıdır. Ancak medeniyetin kültürden daha kapsamlı bir özelliği vardır. Çünkü onu kuşatır ve çerçevesini belirler. Değişen şartlarda kültürde eksik olan veya değişme zorunluluğu olan hususlar medeniyet dairesinde içinde tanımlanır ve değiştirilebilir. Yetişmiş bilginler/aydınlar, ekonomik zenginlik, ilim, sanat ve ticaretin geliştiği şehirler, sağlam hukuk ve eğitim sistemi gibi unsurlar medeniyeti ortaya çıkaran etkenlerdir. Diğer kültürlerden yayılanların hazır bulunanlara eklenmesiyle gelişim ve süreklilik sağlanmaktadır. Bir milletin tarih boyunca elde ettiği maddi ve manevi birikimleri kültürü oluştururken bütün insanlığa ait ortak değerler hâline gelen durumlar da medeniyeti oluşturmaktadır. Kültür, "bir milletin dinî, ahlakî, akli, estetik, lisani, iktisadi ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür."⁵ "Kültür; öğrenilir, tarihi ve süreklidir, toplumsaldır, ideal ya da idealleştirilmiş kurallar sistemidir, ihtiyaçları karşılayıcı ve doyum sağlayıcıdır, bütünleştiricidir, değişir."⁶

Kültür ve medeniyet arasındaki ortak ve farklı yönlere değinen Gökalp, birbirlerine coğrafi, sosyal ve dini olarak yakın olan kültürlerin ortak medeniyeti oluşturacaklarını belirtmiştir:

"Hars ile medeniyet arasında hem iştirak noktası hem de ayrılık noktaları vardır. Hars ile medeniyet arasındaki iştirak noktası, ikisinin de bütün içtimaî hayatları cami olmasıdır. İçtimaî hayatlar şunlardır: Dinî hayat, ahlakî hayat, muakalevi hayat, bedü hayat, iktisadî hayat, lisani hayat, hukukî hayat, fennî hayat. Bu sekiz türlü içtimaî hayatların mecmuuna hars adı verilir. İşte hars ile medeniyet arasında iştirak ve müşahabet noktası budur. ... Evvela hars milli olduğu halde, medeniyet beynelmiledir. Hars, yalnız bir milletin dinî, ahlâkî, hukukî, muakalevi, bedü, lisani, iktisadî ve fennî hayatlarının ahenktar bir mecmuasıdır. Medeniyetse,

³ Vesile Şemşek, "İslam Medeniyetinin Temelleri ve Tarihi Gelişim Süreci", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, Volume: 45, Spring 2020, s. 282.

⁴ *Kubbealtı Lügati*, <http://lugatim.com/>, Erişim Tarihi: 01/11/2020.

⁵ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Sebil Matbaacılık, İstanbul 1975, s. 27.

⁶ Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, 6. baskı, İstanbul 1994, s. 101.

aynı mamureye dâhil birçok milletlerin içtimâî hayatlarının müşterek bir mecmuudur. Mesela Avrupa ve Amerika mamuresinde bütün Avrupalı milletler arasında müşterek bir Garp medeniyeti vardır. Bu medeniyetin içinde birbirinden ayrı ve müstakil olmak üzere bir İngiliz harsı, bir Fransız harsı, bir Alman harsı ilâh mevcuttur.⁷⁷

Kültür ve medeniyet arasındaki bir başka ilişkiye değinen Gökalp, yükselen bir kültürün de medeniyet oluşturacağını ifade etmiştir:

“Hars ile medeniyet arasındaki bir münasebet de şudur: Her kavmin iptidai yalnız harsı vardır. Bir kavim harsen yükseldikçe siyasetçe de yükselerek kuvvetli bir devlet vücuda getirir. Diğer taraftan da harsın yükselmesinden medeniyet doğmağa başlar. Medeniyet, iptida, milli bir harstan doğduğu halde, bilâhère komşu milletlerin medeniyetinden fazla inkişafın sür’atle husulü muzırdır. Harsı kuvvetli, fakat medeniyeti zayıf bir milletle, harsı bozulmuş fakat medeniyeti yüksek olan diğer bir millet, siyasi mücadeleye girince, harsı kuvvetli olan millet daima galip gelmiştir.⁷⁸

Will Durant ise medeniyetin oluşumunu açıkladıktan sonra ırkların medeniyet oluşturamayacağını iddia etmiştir:

“Medeniyet kültürel yaratmayı harekete geçiren sosyal düzendir. Bu düzen insanın merak duyma ve yaratıcılık hislerinin serbestliği ile içgüdüden yola çıkarak hayatın mana ve süslerini anlama çabası ile başlar. Medeniyet dört unsurdan oluşur: İktisadi şartlar, siyasi düzen, ahlâki gelenekler, bilgi peşinde gidilmesi ve güzel sanatlar. Medeniyetin gelişme ve gerilemesi bazı faktörlere bağlı olarak gerçekleşir. Jeolojik Faktör, buz çağları arasında kurulmuş hâlihazırdaki medeniyettir. Yeni bir (buz çağının) gelişi veya deprem vs. doğal afetler medeniyeti yutabilir. Coğrafi Faktör, Tropik bölgelerdeki sıcaklık, hastalıklar, atalet, yağmur eksikliği vb., İktisadi Faktör, İktisadi faaliyet biçimi geri olan bir toplum gelişmiş ahlak düzen ve müesseselere sahip olsa dahi bir medeniyet teşekkül ettiremez. Irki faktör, medeniyet oluşumunda faktör olarak geçerli-değildir. Irklar medeniyetleri değil medeniyetler ırkları yaratır. Coğrafi ve iktisadi şartların yarattığı kültür insan tipini yaratmaktadır.⁷⁹

Buna karşılık Ziya Gökalp medeniyetin ‘tek değil, çeşitli olduğu’ görüşünü savunmuş, medeniyet kelimesine karşılık olarak da Fransızca “la civilisation” kelimesini kullanmıştır:

“Etnografya taharrileri, bedevilerde, hattâ vahşilerde, kendilerine mahsus bir medeniyet olduğunu meydana koydu. Mütemeddinlik ve medenîlik ise, tekâmül etmiş milletlere mahsustur. Hangi zamanda ve mekânda yaşarlarsa yaşasınlar, birbirine komşu oldukları için, aynı müesseselere mâlik

⁷ Ziya Gökalp, *Hars ve Medeniyet*, Diyarbakır’ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları, Ankara 1972, s. 10.

⁸ Gökalp, *a.g.e.*, s. 21.

⁹ Will Durant, *Medeniyetin Temelleri*, (Çev. Nejat Muallimoğlu), Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1978, s. 16-20.

olan cemiyetlerin mecmuuna ‘medeniyet zümresi’ denilir (Medeniyet, bu cemiyetler arasındaki müşterek müesseselerin mecmüudur.). Medeniyet zümreleri de siyasi ve dini cemiyetler gibi, tâyini ilmen kabil hudutlarla birbirinden ayrılmışlardır. Medeniyet zümrelerinin de milletler gibi husûsî tarihleri vardır. Bir medeniyet zümresi, muayyen bir mekân ve zaman içinde, doğar, yaşar ve ölür.¹⁰

2. Kültür ve Medeniyet İlişkisi Açısından Türkçenin Durumu

Medeniyetin tek olduğunu, tarihin akışı içinde el değiştirdiğini dile getirenler olduğu gibi aynı anda birden çok medeniyetin olabileceğini savunanlar da olmuştur. Bütün insanlığa ait ortak değerlere sahip olan kişiye “medeni insan” denilmesi gibi her yönden gelişmiş toplumlar için de “medeni toplum” tabiri kullanılmaktadır. İlim ve teknikte gelişmiş, sosyal düzeni ve hukuk sistemi sağlam olan toplumların medeniyeti temsil ettiği görüşü herkes tarafından kabul görmektedir. Günümüzde bu sayılanların Batı toplumlarında daha yaygın ve oturmuş olması dolayısıyla medeniyetin de Batı’da olduğu yahut medeniyetin Batı’dan oluştuğu görüşü hâkimdir. Medeniyet kelimesi günümüzde ‘Avrupa/Batı Medeniyeti’ olarak algılandığından bu medeniyetin dışında kalanlara medeniyet dışında kalmış olarak bakılmaktadır. Bunu zaman içinde ilim ve teknik yönünden gelişmiş, iyi bir sosyal düzene ve sisteme sahip, ekonomisi güçlü olan toplumların içinde buldukları kültür dairesinin zamanla diğer kültür dairelerine baskın gelerek medeniyet zirvesine çıkması durumuyla açıklayabiliriz. “Gerilemenin sebep olduğu acı ile elde edilen öğrenme pekâlâ bir plan içerisinde ilerlemenin en güzel yolu da olabilmektedir.”¹¹ Dolayısıyla birden fazla medeniyetin varlığından bahsedebiliriz. Aynı zamanda medeniyetler zaman zaman yükseliş ve düşüşler yaşayabilir, bu medeniyetlerden baskın olanın da üst medeniyet çizgisine yükselebileceğini ifade edebiliriz. Fakat medeniyetin sadece Batı’dan ibaret olduğu düşüncesi ya da medeniyeti Batılıların inşa ettiği görüşü eksik ve hatalıdır. Batı medeniyetinin de temelinde bütün insanlığın katkısının ve birikiminin olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Fakat Batı medeniyetinin kendi içerisinde gelişmiş sosyal ve ekonomik düzenini bütün insanlığa yansıtması da ayrı bir tartışma konusudur. Muasır (çağdaş) medeniyet(ler) seviyesine ulaşma gayretleri sonucu Batılılaşma faaliyetleri Türk toplumunda ağırlıklı olarak Osmanlı-Tanzimat döneminde başlamıştır. Zaman içerisinde şekilde kalan Batılılaşma hareketleri öncelikle Türk bürokrasini, Türk elit tabakasını, Türk aydınını, ardından Türk toplumunu Avrupalılaşma noktasına getirmiştir. Türk edebiyatının devirlere ayrılmasında dahi bu durumun izleri görülmektedir: İslam Öncesi Türk Edebiyatı, İslam Etkisinde Türk Edebiyatı, Batı Etkisinde Türk Edebiyatı. İslam-Doğu medeniyetinden kopamayan, yeni değerlerle kendi değerlerini sentezleyemeyen Türk toplumu Tanpınar’ın ifade ettiği gibi “eşik”te (arada) kalmıştır. İki farklı yaşam tarzının hüküm sürdüğü, hatta çatıştığı bir sosyal

¹⁰ Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, (Haz. Yusuf Çotuksöken), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s. 325.

¹¹ Arnold Toynbee, *Medeniyet Yargılanıyor*, (Çev: Ufuk Uyan), Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1991, s. 18.

durum ortaya çıkmıştır. Bu durum da geçmişten günümüze izlerini devam ettiren toplumsal bir sorun hâlinde varlığını korumaktadır. Türk milleti, Batı ve İslam medeniyeti arasında Tanzimat'tan beri bocalamaktadır. Hristiyanlık temelli olan Batı medeniyeti bugün de hâkim/baskın medeniyettir. Türk milleti hangisinin tahakkümünde olacağına karar verememiş bir görüntü sergilemektedir. Ekonomik, siyasi ve askeri yönden neredeyse bütün dünyada hâkim olan Batı medeniyetinin Türkiye'de de etki gücü yadsınamaz.

Geçmişte İslam medeniyeti dairesinde yer alan Türk milleti günümüzde İslam olma özelliğini devam ettirdiği gibi Batılı değerlerle karşı karşıya kalmıştır. Kimi zaman örtüşen kimi zaman çatışan değerler ortaya çıkmıştır. Çatışan durumlar da Türk toplumunu zaman zaman buhrana sürüklemiştir. Din yerine bâtil inançlara sarılan, dini bunlardan ibaret olarak algılayan kesimlerin Arap kültürünü yaşamının bu kültürün özelliklerine sahip çıkmanın Doğulu-İslami olarak kalınacağına, bu çatışma durumunda kendilerini İslam medeniyeti dairesinde bu şekilde muhafaza edeceklerine olan inanç/algı çeşitli siyasi ve dini sebeplerin de eklenmesiyle Türk toplumunda yeniden Arap kültürünün etkisini artırmıştır. Bu sebeple bazı kesimler özellikle Cumhuriyet'in kuruluşundaki alfabe değişikliğine karşı çıkmaktadır. Yaklaşık dokuz asır boyunca kullanılan alfabeden birden çıkılması şok etkisi yaratmıştır. Oysa Cumhuriyet devri geçmişteki çaba ve gayretlerin neticelendiği bir dönem olmuştur. Matbaanın 'gavur icadı' olduğuna inanılması ve bir asır geç gelmesi gibi durumlar ilim ve teknikte Batı'yı ya da gelişen ülkeleri tâkip etmemeyi doğurmuştur. Fakat zamanla bütün insanlığın kullandığı teknik araç gereçlerin hızla yayılması tâkip etme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. İslam medeniyeti ilerlemeye açık bir özellik taşıırken zihni ve kültürel açıdan Arap etkisine giren Osmanlı'da Türk kültürü geri planda kalmıştır. Bu durum Selçuklu'dan beri mevcuttur. Karahanlı Devleti'nden kopup gelen Oğuz Türkleri, Anadolu'ya ve Ortadoğu'ya geldiklerinde güçlü bir Fars kültürü ile karşılaşmışlar, İslam'ı daha önce kabul etmelerinden ve yakın ilişkiler içerisine girmelerinden dolayı Arap kültürü ile daha fazla etkileşime geçmişlerdir. Daha önce bir yazı dilinin oluşmaması, boylar arasındaki mücadeleler gerek Moğol gerek Haçlı Seferleri sebebiyle yaşanan toplumsal sıkıntılar hazır bulunan yazı dillerinden faydalanmayı gerek kılmış, Arap ve Fars dilleri resmî dil ve edebiyat (yazı) dili olarak kullanılmıştır. Medreselerde de bu dillerin eğitimi verilmiş, Türk dilinin eğitimi verilmemiştir. Türkiye Türkçesi hakkında dil bilgisi kitapları dahi yazılmamış, ilk olarak Bergamalı Kadri tarafından yazılan "Müyessiretü'l-Ulûm"den sonra 19. yüzyıla kadar Türkçenin dil bilgisi kitabı yazılmamıştır.

"Osmanlı Türkçesi 15. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Arapça, Farsça ve Türkçenin karışımından oluşmuş bir karma dil yapısına dönüştüğü için gramer yazarlığı da Arapça, Farsça temelinde Sarf ve Nahivlere yol açmıştır. Osmanlı Türkçesi içinde Türk dili nasıl geri plana itilmiş ve dışlanmışsa Türk dilinin grameri de aynı alın yazısına uğramıştır. 16 - 19. yüzyıllar arasında bugün elimizde Müyessiretü'l-Ulûm gibi tek bir Türkçe gramerinin bulunması Türkçeye karşı takınılan bu tavrı göstergesidir. Os-

*manlı Devleti'nde medrese dili Arapça olduğundan gramer çalışmaları da Arapça temeline dayandırılmıştır. Böylece Türkçenin grameri yüzyıllarca süregelen bir boşluk içinde kalmıştır.*¹²

Günümüzde dil olarak da Arap ve Batı dilleri ve kültürleri arasında kalmış Türk toplumu sosyal anlamda buhran yaşamaya devam etmektedir. Batı dillerinin (özellikle İngilizcenin) yoğun etkisi yanında tekrar canlanan ve güçlenen Arap dil ve kültürünün etkisi Türk toplumunu çıkmazlara sürüklemektedir. *“Felsefenin veya bilimin Türkçe ile yapılamayacağına dair birtakım dayatmalar, evvelinde Fars ve Arap kökenli iddialar, sonrasında ise Batı referanslı veya mukayeseli iddialar, günümüzün de buhranıdır. Bu iddiaların sebebi aslında hegemoniktir. Çünkü diller birtakım aidiyetlerin betimleyicisidir ve bu aidiyetler aynı zamanda politik birer varlıklardır.”*¹³ Bir toplumun ya da bir kültürün yahut bir medeniyetin başka bir kültüre hâkimiyeti noktasında dil belirleyici bir unsurdur.

Bu konuları *“Dilci Felsefe İle Başlangıç ve Yöntem Arayışı Medeniyet Dili Olarak Türkçe”* adlı kitabında irdeleyen Doğrucan, bu çatışmaları ele almış, durum analizi yapmıştır:

*“Doğu'nun kadim, kuşatıcı kültürüne rağmen, başta dil olmak üzere bütün kültürel araçları, argümanları, Batı'nın tahakkümü altında kalmaya başladı.”*¹⁴ *“Batı için Doğu bilindikçe istila edildi, istila edildikçe de tekrar tekrar bilinişe geldi.”*¹⁵ *“Batı-Doğu arasındaki ayrımın gizil öncülleri de göçerlik-yerleşiklik olmuş ve Batılı olmaklık yerleşiklikle açıklanırken Doğulu olmak ise göçerlikle izafi hale gelmeye başlamıştır.”*¹⁶ *“Aslında oryantalist kelimesinin temeli Doğuyu tanımak, bilmek, kadar onu anlamlandırmak, yeniden tanımlamak anlamına gelmektedir.”*¹⁷ *“Kendi dillerini överek veya propaganda ederek değil, hâkim siyasal egemenin dilsel sahasını değersizleştirerek yapacaklardır. Aslında bu durum bir bakıma, işgale uğramış veya yönetim altına girmiş kültürü ve tarihi güçlü ulusların, mesela Arap ve Farsların kendisini Türkler karşısında koruma refleksi olarak da okunmalıdır.”*¹⁸ *“Türk kültürünün ise diliyle beraber düşman bir motife, özellikle oryantalist eliyle dönüştürülmesi, Arap kültürü içerisinde önce Osmanlı'ya karşı ulusal girişimleri körüklemiş, ardından ise Türk kültürüne yönelik düşmanlıkları yeşertilmiştir. Türklerin eleştirilmesi ve değersizleştirilmesi açısından, lisanları hedef alınmıştır.”*¹⁹ *“Bu yüzden*

¹² Zeynep Korkmaz, *Türkçenin Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2003, Giriş, CVII.

¹³ Mehmet Fatih Doğrucan, *Dilci Felsefe İle Başlangıç ve Yöntem Arayışı Medeniyet Dili Olarak Türkçe*, 2. Baskı, Altınordu Yayınları, Ankara 2019, s. 120.

¹⁴ Doğrucan, *a.g.e.*, s. 126.

¹⁵ Doğrucan, *a.g.e.*, s. 127.

¹⁶ Doğrucan, *a.g.e.*, s. 127.

¹⁷ Doğrucan, *a.g.e.*, s. 128.

¹⁸ Doğrucan, *a.g.e.*, s. 130.

¹⁹ Doğrucan, *a.g.e.*, s. 136.

Fars ve Arap kültürleri içerisinde yetişmiş olan entelijansiya örnekleri, Türkçenin değersizliğini, her fırsatta dile getirirken aslında sadece Türkçenin değersizliği değil, Arapça veya Farsçanın üstün olduğunu iddia etmeye çalışmışlardır. Türkçenin gelişmemiş bir dil olduğu iddiasına karşı Türkçenin sahipleri, kayıtsız kalmışlardır.”²⁰ “Türkçenin diğer diller karşısında yetersiz olduğu iddiasının ilk kaynağı Batı değil, Doğu perspektifidir. Türkçenin Farsça ve Arapça karşısında yetersiz olduğu veya bu diller gibi bilim ve sanat dili olamadığı iddiası, asırlarca miras gibi, bazı tarikat veya cemaat yapıları üzerinden gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. ... Yaptıkları kesinlikle bir bilimsel tespit veya kültürel derinlikli inceleme değildir, doğrudan siyasi bir iddiadır ve gerekçeleri ise hegemoniktir.”²¹

Bütün insanlığın ortak birikimi olan medeniyetin kaynağı millî kültürlerdir. “Medeniyet dilleri sınır aşan nehirlere gibidir. Bir yandan geçtikleri ülkelere hayat verir diğer yandan da o ülkenin dere ve çayları ile beslenerek tüm insanlığın ortak ürünü olan medeniyet ummanına ulaşır, katkı sağlar.”²² Dil, medeniyeti gelecek kuşaklara aktarıırken bir taraftan da oluşan medeniyet dillere etki etmektedir. Kültür ilişkileri ve alışverişleri sonucunda diller de birbirlerinden etkilenmektedir. Selçuklu ve özellikle Osmanlı Türkçesinin de Arapçanın İslam medeniyetinin kurucu ve taşıyıcı dili olması sebebiyle bu dilden yüksek oranda etkilenmesi gayet doğal bir süreçtir. Osmanlı Türkçesinin kendisine ait yapısı bulunurken kavram alanında Arapça hâkimiyetine evrilmesi gerçeği de göz ardı edilemez. Dil, kültürlerin taşıyıcısı olduğu gibi medeniyetin de oluşumunu ve gelişimini sağlayan bir araçtır. Dilin bireysel özelliklerinin yanında toplumsal özellikleri de bulunmaktadır. Bireyin duygu ve düşüncesini ifadeye yarayan bir araç olan dil, bir milletin bütün bireylerinin birbirine bağlayan bir göreve de sahiptir. Geçmiş ile gelecek arasında manevî bir köprü olan dil, bir milletin birikimlerini ve deneyimlerinin gelecek nesillere aktarır. Bu görevler sayesinde kültürün devam etmesini sağladığı gibi medeniyetin de sürekliliğini pekiştirmektedir.

“Dilin etkisinden ve onu öğrenişlerindeki keyflikten habersiz olgun fertler, küçüklüklerinde yerleşen kalıpları ömür boyu beraberlerinde taşırlar. Kelimelerle şeyleri birleştirmeye devam ettiklerinden habersiz dil alışkanlıklarına bağlananlar, düşüncülerinde ve davranışlarında “çocuksu” kalırlar. En yaygın ve en çocuksu yetişkin tartışmalarından birisi, bir şeyin nasıl isimlendirilmesi gerektiği ve bir şeyin aslında ne olduğu üzerinde çıkan ihtilaftır.”²³

Seslerden, hecelerden, kelimelerden ve cümlelerden oluşan dilde ‘adlandırma’ da önemli bir olgudur. Bireyin kendi ana dilindeki adlandırmalar ye-

²⁰ Doğrucan, a.g.e., s. 137.

²¹ Doğrucan, a.g.e., s. 141.

²² Ali Göçer, “Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, No. 729, 2012, s. 53.

²³ John C. Condon, *Kelimelerin Büyülü Dünyası*, (Çev. Murat Çiftkaya), İnsan Yayınları, İstanbul 1995, s. 45.

rine alıntı, ödünçleme adlandırmalarla kavramları algılanması zihinsel faaliyetlere tesir edeceği gibi başkalaşma meselesinin de boyutlarını ortaya koyacaktır. Ad ve anlamın örtüşmesi son derece önemlidir. Dillerin birbirlerinden alıntı yapmaları kadar doğal bir olgu yoktur fakat bu durum alıntı yapılan dildeki kavram alanlarına etki etmeye başlamışsa bu noktada ad ve anlamın örtüşmemesi gibi sorunlar zihinde belirecektir. Doğrucan da bu konuyu farklı şekilde irdelemiştir:

“Kelimenin cümle içindeki kullanımı yani bağlamına göre ifadesi anlamı değildir. Çünkü kelimenin anlamı olgu ile alakalıdır. Ancak biz çoğu zaman anlamı yerine kullanımını kullanırız ki, bu da olgusal değil algısal bir durumdur. Yani algılarımız sonucunda zihnimizde oluşmuş kelimeye ait bir resim, bir betim veya cümle içindeki kullanımından kaynaklanan herhangi algısal bir durum, anlamının yerine geçer. ... Anlamın olgulardan kaynaklanan evrenselliği yerine, kullanımın algılardan kaynaklanan göreceliği ile karşı karşıya kalmaktayız. Algıların, kişisel tecrübelerle bağlı oluşu ve bu kişisel tecrübelerin her bireyin kafasında farklı bir resme yol açışı, kullanımın işgal ettiği anlam sahasını da göreceliğe mahkûm etmiştir ki aslında günümüzdeki anlam sorununun yegâne sebeplerinden birisi budur. ... Anlam merkezli sözcük zaman içinde durağanlığa sahipken, kullanım merkezli sözcük akışkan bir tavır seyredecektir.”²⁴

Dil içinde bulunduğu kültür ve medeniyet dairesine göre anlam kazanır, gelecek kuşaklara bu anlamı aktarır. Bir milletin dilinde medeniyet seviyesi de yansımaktadır. Dilin ifade gücü de milletin kültür seviyesiyle ilgilidir.

“Dilin, düşünce ve onun bir mahsulü olan kültürle ileri boyutlarda ilişkileri var demektir. Gerçekten de bir ülkenin en önemli kültür dayanağı dildir; bu dayanak sağlam biçimde netleşmediği müddetçe, kültürle ilgili diğer problemlerin çözüme kavuşması beklenemez. Çünkü olay, düşünce ve duyguların nakil vasıtası olan dil, her tür kültürel faaliyetin temelini oluşturur. Dil, onsuz bilimsel ilerlemenin düşünülemeyeceği bir sosyal kurumdur.”²⁵
“Dili, onu konuşanların kültürel arka-planından ve değerlerinden tamamen ayırmak imkânsızdır. Bu değerleri biraz olsun anlamadan, kelimelerin kullanıldığı kültürdeki anlamlarını belirlemek imkânsız gibidir. Bir zamanlar Araplar, bugünkünden çok fazla olarak çöl hayatı ve develerle içi-dışlı bulunuyorlardı. Devenin ve çölün değişik durumlarını belirtmek için yüzlerce kelimenin bu ortamda kullanılmış olması bunun ebedi böyle gitmesini gerektirmez. Çölün ve devenin hayat içindeki görevi ve işlevi azaldıkça, bu zengin kelime hazinesi de en azından günlük hayatta zayıflayacaktır. Bunun yerine teknolojik gelişmelerin, yeni buluşların ve yeniliklerin mevcut olduğu yerlerde, kelime dağarcığı daha çok bu gelişmeleri yansıtacaktır.”²⁶

²⁴ Doğrucan, a.g.e., s. 138.

²⁵ Karl R. Popper, *Tarihselliğin Sefaleti*, (Çev. Sabri Orman), İnsan Yayınları, İstanbul 1998, s. 138.

²⁶ Condon, a.g.e., s. 56-57.

“Özellikle içinde yaşadığımız çağda, bilim ve teknoloji ile ilgili kavramlar, buna bağlı olarak gelişen demir/çelik, motor, araba, tren, uçak, telefon, telgraf, tıp, fotoğrafçılık, sinema, bilgisayar ve benzeri sahalarda binlerce yeni kelime türetilmiştir. Bir dil topluluğu, yeni nesnelere ve olaylar için isim bulma ihtiyacını gidermede kendine özgü bir metot kullanmaktadır. Bu metot, konuya komşu eski alanlardan, yeni alana kelimeler aktarmaktadır. Bu her zaman bilinçli ve planlı olarak yapılmamakta, yeni kelimeler, adeta kendiliklerin gelmektedir. Bu nedenle, çoğu kere aynı konuda çok sayıda kelime ortaya çıkıp bir süre kullanılmakta, daha sonra dil topluluğunun zevki veya keyfi, bunların arasından birini seçmektedir.”²⁷

“Haberleşme ve bildirişme açısından bakıldığında dünyadaki bildirişme dizgelerinin en gelişmiş ve en ergininin dil olduğu gözlenmektedir. İnsanların anlaşabilmelerini ve birlikte yaşamalarını kolaylaştıran en gelişmiş araç, onları topluluktan topluma, toplumdaki ulusa götürecek olan vasıtaların en önemlilerinden biri de dildir. Bir toplumun pek çok özelliği, hayat felsefesi, dünya görüşü, inanç sistemleri; bilim, teknik ve sanata katkıları, en güzel şekilde, onun dilinde ifadesini bulur. Bir ulusun kültürünü her yönüyle en güzel biçimde yansıtan ayna da insanın ve uygarlığın en önemli göstergesi de dildir.”²⁸

Bireyin duygu ve düşünce dünyasındaki ifadeler bir göstergeler sistemi olan dil ile aktarılmaktadır. Bu göstergeler kavramsal alanları oluşturmaktadır. Zihin bütün bu göstergeleri alt ve üst anlamlılık ilişkisine ve aralarındaki ilgilere göre kavramsal olarak sınıflandırmaktadır. Dili gelişmiş toplumların kavramları da gelişmiş durumdadır. Toplumsal bir olgu olan dil, bireyin dünya görüşünü yansıttığı gibi ait olduğu toplumun da dünyaya bakış açısını yansıtmaktadır. Bilgi ve deneyimler ait olduğu topluma göre şekillenirler. Bu bilgi ve deneyimler bireyler arasındaki iletişimi sağlamaktadır. Aynı zamanda toplumu bir arada tutan manevi bir omurga gibidir. Bir toplumun kendine özgü bir kimliğe ve kişiliğe sahip olması dilinin kullanışlı ve zengin olmasıyla yakından ilgilidir. Dildeki ödünçleme, alıntı, öyküntülerin fazlalığı ise alıntı yapılan dilin kültürünün mevcut kültür üzerindeki hâkimiyetini yansıtmaktadır. Zihnin işleyişini en iyi yansıtan araç hiç tartışmasız dildir. Kelimelerle düşünen birey o kelimelerin taşıdığı kavram alanına göre zihni yapısını şekillendirir.

“İnsan zihni, şeylerin arasında gerçekte bulunduğundan daha fazla düzen ve benzerlik olduğuna inanmaya doğal olarak eğilimlidir ve doğa istisnalar ve farklılıklarla doluyken, zihin her yerde uyum, anlaşma ve benzerlik görür. Bütün gök cisimlerinin hareketleri arasında tam çemberler çizdiklerine dair inanış buradan kaynaklanmaktadır. Zihnin kendiliğinden yarattığı kurgular olan kabile putları da böyledir. Bunlara -sonuç ve bazen de neden- dil karışıklıkları eklenmektedir: Tek ve aynı ad, aynı

²⁷ Walter Porzig, *Dil Denen Mucize*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 30.

²⁸ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000b, s. 30.

*cinsten olmayan şeylere, fark gözetilmeksizin uygulanmaktadır. Bunlar forum putlarıdır.*²⁹

Dolayısıyla dil zihin ilişkisi açısından kendi zihin ve kavram alanındaki ifadeler dil ile somutlaşmaktadır. Dilinde somut olarak yer almayan ifadeler zihnin sağlıklı çalışmasına da etki etmektedir. Kendi dilinin kavramlarıyla düşünen, bunları açık, net, anlaşılır şekilde kullanan milletler gerek bütün insanlık adına gerekse kendi kültürleri adına olumlu fikirler üretecektir. Dil ile düşüncenin gelişimi için dilin anlaşılır, kavranabilir olması gerekmektedir. Düşünce gücü gelişmeyen bireylerin de toplumların da dili gelişmiş değildir. Wittgenstein'e göre kelimeler ve dünya arasındaki bağlantı adlar aracılığıyla sağlanır. Bir ad bir nesneyi belirtir. Nesne onun anlamıdır. Dilin temel bir tümcesi de açıkça adların düzenlenmesi veya birbirine bağlanmasıdır.³⁰ *'Dilimin sınırları dünyamın sınırlarıdır.'* diye dilin bireyin ve toplumun bakış açısını ne derecede yansıttığını dile getiren Wittgenstein için dünyanın sınırlarının dilin sınırları olması durumu, dilin önermelerinin dünya nesnelere gönderim yapmasıdır.

*"Dil gerçekliği yeniden yaratır. Gerçeklik dil aracılığıyla yeniden yaratılır. Dilbilimci, kendi adına dil olmadan düşüncenin var olmayacağını ve bundan ötürü de dünyaya ilişkin bilginin o bilgiyi aktaran anlatım tarafından belirlendiğini düşünür. Dil dünyayı yeniden yaratır, ancak bunu dünyayı kendi düzenine bağlı kılarak yapar. Dil Yunanlıların ayırımına vardığı gibi, logos'tur; bir başka deyişle, söylem ve us birliktedir."*³¹

*"Dış dünyada insanın duyularıyla farkına vardığı varlıklar, onun iç dünyasına yansır. Oradaki düşünsel süreçte, bütün bu varlıklar zihinsel ve dilsel tasnife tabi tutularak adlandırılır, tasnif edilir, anlamlı hâle getirilir. Üçüncü aşamada ise iç dünyadaki zihinsel süreçte işlenip anlamlandırılan bu varlıklar sözcükler halinde dil dünyasına aktarılır, ses dizgesine dönüştürülerek sesletilir. Böylece dilimiz, evrendeki bütün varlıkları anlamlandırma ve adlandırma sürecinin son halkasını teşkil eder. Tabi bu işlemler insan dili için geçerli olup bütün dillerde aynı süreçler geçerlidir."*³²

*"Dil, konuşlarının temel iletişim dizgesi olması yanında, onların yaşadığı hayatı yansıtmaya bakımından bir ayna hüviyetini taşır. Milletlerin, geçmişte yaşadıkları kültürel ve medeni bütün değişme ve gelişmeler dilde takip edilebilir. Türk dili bu bakımdan Türk milletinin toplumsal hayatını, kültürel yapısını yansıtmada bir ölçüm aracı olarak değerlendirilebilir. Türk dilindeki kelimelerin oluşturulma yönü ve mantığı incelendiğinde, bunların sosyal hayatın zihne, oradan da dile yansıyan birer hayat fotoğrafı olduğu görülür."*³³

²⁹ Michel Foucault, *Kelimeler ve Şeyler*, 5. Baskı, İmge Yayınları, Ankara 2001, s. 86.

³⁰ Pierre Hadot Wittgenstein, *Dilin Sınırları*, Çev. Murat Erşen, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2011, s. 21.

³¹ Hans-George Gadamer, *İnsan ve Dil, İnsan Bilimlerine Prolegomena*, Derleme ve Çeviri: Hüsamettin Aslan, Paradigma Yayınları, İstanbul 2002, s. 65.

³² Ali Akar, *Hayat > Zihin > Dil İlişkileri Açısından Türkçe Kelimeler*, X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu 2018, Eskişehir 2019, s. 36.

³³ Akar, *a.g.e.*, s. 39.

3. Sonuç

Türkçe ile ne kadar etkileşimde bulunabiliyor ve birey dilini ne kadar iyi kullanabiliyorsa Türk bireyi de Türk toplumu da o derecede medeniyetin bir parçası olabilir. İlaç adlarından sanat sinemadaki adlara, giyim kuşamdan insan yaşamının her alanında yeni kelimeler ortaya çıkacak, mutlaka diller birbirlerinden etkileşimde bulunacaktır. Bunların elle tutulur bir ölçüsü olmamakla birlikte fazlalaşması sonucu dildeki kavram alanlarını daralttığı ve zihnin işleyiş özelliğini -özellikle kelimelerden ziyade alıntı dil bilgisel yapıların- bozduğunu ya da kısıtladığını söyleyebiliriz. Her dilin kendi düşünce dünyasına göre bir medeniyet tasavvuru bulunmaktadır. Dil ile medeniyet arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Dilin ifade gücü de milletin kültür seviyesini yansıtmaktadır. Bilimin de sanatın da dil tercihi öncelikle ana dil olmalıdır. Huntington'un dediği gibi medeniyetler arasında çatışmalar her alanda kendini hissettirmiştir:

“Medeniyet kimliği gelecekte gittikçe artan bir şekilde ehemmiyet kazanacak ve dünya büyük ölçüde belli başlı yedi veya sekiz medeniyet arasındaki etkileşimle şekillenecektir. Bunların içine, Batı, Konfüçyüs, Japon, İslam, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve muhtemelen Afrika medeniyetleri giriyor. Geleceğin en mühim mücadeleleri bu medeniyetleri birbirinden ayıran kültür fay kırıkları boyunca meydana gelecektir.”³⁴

‘Aynı medeniyet dairesi içerisinde çatışmalar yaşanmakta mıdır?’ sorusu sorulması gereken başka bir sorudur.

Türk milletinin Arap dili ve kültürü etkisine girmeden kullandıkları ve bu çerçevede kullanım alanından çıkardıkları birçok kelime bulunmaktadır. Bunlardan birçoğu medeniyet seviyesini yansıtıcı özelliktedir. Bu kelimeler ya ağızlarda bırakılmış, ölçünlü dile yansıtılmamış yahut da tarihin sayfalarında bırakılmıştır. ‘Yüklü, ağır ayak, iki canlı’ yerine ‘hamile’, ‘arınçu’ ve ‘yazuk’ yerine ‘günah/hata’, ‘arik’ yerine ‘zayıf’, ‘asıg’ yerine ‘fayda’, ‘balık’ yerine ‘şehir’, ‘bodug’ yerine ‘renk’, ‘bay’ yerine ‘zengin’, ‘bitig’ yerine ‘kitap’, ‘uguş’ yerine ‘nesil’, ‘tolkak’ yerine ‘hastalık’, ‘tulma’ yerine ‘tercüman’, ‘tapug’ yerine ‘hizmet’, ‘tanuklık’ yerine ‘şahitlik’, ‘uzluk’ yerine ‘sanat’, ‘ürün’ yerine ‘beyaz’, ‘yülpig’ yerine ‘cin’, ‘yükün-’ yerine ‘secde etmek’, ‘yumuş’ yerine ‘hizmet’, ‘yükünç’ yerine ‘namaz’, ‘yülit-’ yerine ‘traş etmek’ gibi kelimelerin kullanılması, zaman içerisinde özellikle Oğuz Türkçesi içerisinde bu kelime ve kavramları düşürmesi Arap ve Fars dilinin Türk dili üzerindeki baskınlığını gösteren örneklerdendir.³⁵ Dil, gelenek, kültür farklılıkları olan Türk, Arap ve Fars milletleri ortak medeniyet dairesinde bulunmaktadır. Bu kültürleri bir arada tutan İslam dinidir. İslam medeniyetinin kurucu ve taşıyıcı asıl dili ise Arapçadır. Arapçanın da Türk kültürü üzerindeki etkisi bu bağlamda düşü-

³⁴ S.P. Huntington, “Medeniyetler Çatışması mı?”, *Medeniyetler Çatışması*, Vadi Yayınları, İstanbul 2017b, s. 34.

³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Besim Atalay, *Divanü Lügati't-Türk Tercümesi I, II, III, IV*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.

nülmelidir. Dilimizdeki Arapça ve Farsça kelimeleri aşırı ve sürekli kullanma eğilimi (hatta kullanım sıklığı düşen Arapça kelimelerin yeniden sıklığını artırma çabaları) bu kelimelerin İslamlaşma süreciyle girdiğinden dolayı dinin gereği gibi algılanmasından kaynaklanmaktadır. Arap alfabesinin İslam yazısı olduğunu zannetme hastalığı da devam etmektedir. Birçok İslam din bilimcisinin ya da Arap dili uzmanının Arap alfabesini ve Arapçayı İslam dili ve alfabesi olarak algılamaya devam etmeleri de bu durumu pekiştirmektedir. Bütün bu gelişmeler “Batıcı veya Doğucu bazı düşüncelerin Türkçeye karşı mesafeli durarak milli karakteri dışarıda bırakma çabasıdır. Kendi ulusunun dili ve kültürüne ideolojik ele geçirilmişlik üzerinden kayıtsız kalan kitleler dilin iktidar aracı olduğunun ya farkında değil ya da başka dillerin muktedir olmasından rahatsız değildir.”³⁶ Türk dili ve kültürü Doğudan ve Batıdan gelen baskıları etkisiz hâle getirebilecek güçtedir. Yeter ki Türkçe gerek sanatçılar gerek şair ve yazarlar gerekse dil bilimciler tarafından bilinçle işlensin.

Kaynaklar

AKAR, Ali: *Hayat > Zihin > Dil İlişkileri Açısından Türkçe Kelimeler*, X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu 2018-Eskişehir, Eskişehir Osman-gazi Üniversitesi Yayınları, No: 312, 2019.

AKSAN, Doğan: *Her Yönüyle Dil I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

ATALAY, Besim: *Divanü Lûgati't-Türk Tercümesi I, II, III, IV*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.

CONDON, John C.: *Kelimelerin Büyülü Dünyası*, Çev. Murat Çiftkaya, İnsan Yayınları, İstanbul 1995.

DOĞRUCAN, Mehmet Fatih: *Dilci Felsefe İle Başlangıç ve Yöntem Arayışı Medeniyet Dili Olarak Türkçe*, Altınordu Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2019.

DURANT, Will: *Medeniyetin Temelleri*, Çev. Nejat Muallimoğlu, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1978.

FOUCAULT, Michel: *Kelimeler ve Şeyler*, 5. Baskı, İmge Yayınları, Ankara 2001.

GADAMER, Hans-George: *İnsan ve Dil, İnsan Bilimlerine Prolegomena*, Derleme ve Çeviri: Hüsamettin Aslan, Paradigma Yayınları, İstanbul 2002.

GÖÇER, Ali: “Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, No. 729, 2012.

GÖKALP, Ziya: *Hars ve Medeniyet*, Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları, Ankara 1972.

_____ : *Türk Medeniyeti Tarihi*, Haz. Yusuf Çotuksöken, Kitaplar: 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007.

_____ : *Türkçülüğün Esasları*, Sebil Matbaacılık, İstanbul 1975.

GÜVENÇ, Bozkurt: *İnsan ve Kültür*, 6. baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1994.

HADOT, Pierre: *Wittgenstein ve Dilin Sınırları*, Çev. Murat Erşen, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2011.

³⁶ Doğrucan, a.g.e., s. 142.

HUNTINGTON, S.P.: “Medeniyetler Çatışması mı?”, *Medeniyetler Çatışması*, Vadi Yayınları, İstanbul 2017.

KORKMAZ, Zeynep: *Türkçenin Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2003.

POPPER, Karl R.: *Tarihselliğin Sefaleti*, Çev. Sabri Orman, İnsan Yayınları, İstanbul 1998.

PORZIG, Walter: *Dil Denen Mucize*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

ŞEMŞEK, Vesile: “İslam Medeniyetinin Temelleri ve Tarihi Gelişim Süreci”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, Volume: 45, Spring 2020.

TOYNBEE, Arnold: *Medeniyet Yargılanıyor*, Çev. Ufuk Uyan, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1991.

Genel Ağ Kaynakçası

Türk Dil Kurumu: *Güncel Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 01/11/2020.

Kubbealtı Lügati, <http://lugatim.com/>, Erişim Tarihi: 01/11/2020.